

каності, естетичності є основою і умовою доброчинності й розумової досконалості, особистісної повноцінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибр. Твори в 2 т. К., 1983. Т. 1. – С. 28-29.
2. Буданов В.Г. Методология синергетики в постнекласической науке и в образовании. Изд. 2-е, испр. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 232 с.
3. Кравцова Л.О., Манойло І.С. Оздоровчі й моральні функції мовленнєвої діяльності // Наук. зап. каф. пед. ХНУ. Вип. XXIV. – Х.: 2010. – С. 103-108.
4. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність. Монографія. – Харків: Видавничий центр ХНУ, 2009. – 276 с.
5. Педагогічні науки: Збірник наукових праць – Випуск 2. – Полтава, 2010. – 180 с.

УДК 378.147.89

ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПРИНЦИПУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСВІТИ

Крехно Т.І.

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПРИНЦИПУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСВІТИ

Крехно Т.І.

Стаття присвячена дослідженню ролі формування критичного мислення у процесі мовної підготовки студентів. Запропоновано дидактичні прийоми, спрямовані як на вирішення конкретних завдань занять, так і на послідовне та цілеспрямоване формування логічного та критичного мислення.

Ключові слова: лінгвістична освіта, комунікативно-діяльнісний принцип, критичне мислення.

**ТЕХНОЛОГИИ РЕАЛИЗАЦИИ
КОММУНИКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОГО ПРИНЦИПА
ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Крехно Т.І.

Статья посвящена исследованию роли формирования критического мышления в процессе языковой подготовки студентов. Предложены дидактические приёмы, направленные как на решение конкретных задач занятий, так и на последовательное и целенаправленное формирование логического и критического мышления.

Ключевые слова: лингвистическое образование, коммуникативно-деятельный принцип, критическое мышление.

**TECHNOLOGIES OF CARRING OUT COMMUNICATIVE
AND ACTIVE PRINCIPLE IN LINGUISTIC EDUCATION**

Krekhno T.I.

The article is devoted to the research of the role of critical thinking formation in the process of students' linguistic training. Didactic methods aimed at the solution of concrete tasks as well as sequential and purposeful logical and critical thinking formation are suggested.

Key words: communicative and active principle, linguistic education, critical thinking.

Для студента сучасної вищої школи, окрім досягнення певної галузі наукових знань, не менш важливим є формування умінь аналітично мислити, самостійно здобувати знання, аналізувати інформацію, обрати оптимальні варіанти розв'язання питання, ухвалювати рішення, давати оцінку власній діяльності, здійснювати самоконтроль. Для студента – майбутнього вчителя це завдання ускладнюється тим, що він, окрім розвитку названих умінь у собі, повинен оволодіти технологіями та методиками їх розвитку у своїх майбутніх вихованців. Найбільш

ефективним у цьому аспекті є діяльнісний принцип навчання, однією із засад якого є критичність мислення.

Дослідженню комунікативно-діяльнісного принципу в навчальній діяльності присвячені праці Ш. Амонашвілі, В. Казакова, В. Крутецького, Л. Рибака, О. Тихомирова та інших. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про те, що у процесі навчання окремим предметам у сучасній школі розвиток критичних розумових дій має епізодичний характер. Перспективним напрямом в педагогічній практиці вважається розробка методичної та дидактичної літератури, присвяченої формуванню критичного мислення засобами окремих навчальних предметів.

Мета статті – розробка навчальних вправ та завдань з української мови, спрямованих на актуалізацію критичних мисленнєвих операцій, а відтак і реалізацію комунікативно-діяльнісного принципу освіти у процесі навчання української мови.

Актуальність пропонованої роботи зумовлена браком методичної та дидактичної літератури з питань технологій реалізації комунікативно-діяльнісного принципу лінгвістичної освіти, формування та розвитку критичного мислення в рамках окремої навчальної дисципліни.

Теоретик та практик із питань формування логічного та критичного мислення Ш. Амонашвілі серйозним недоліком сучасної дидактики вважав спрямованість на розвиток умінь і навичок розв'язувати стереотипні задачі, виконання яких не спонукає школярів мислити, у чомусь вагатися, перевіряти, піддавати критиці. На думку педагога, такі завдання не сприяють формуванню особистісних якостей та високого інтелектуального розвитку, натомість вчать сліпо керуватися інструкцією [1, с. 67]. Сформованість критичного стилю думки в молодому віці стимулює розвиток індивідуальних творчих здібностей, оптимізує розумову діяльність, генерує певні особистісні якості, сприяє самоствердженню та самореалізації в дорослому житті [2, с. 28].

Ключовими дидактичними засобами розвитку критичного та логічного мислення на заняттях з української мови визначаємо систему вправ із логічним та проблемним навантаженням.

Ключовими прийомами під час осягнення лінгвістичних термінологічних категорій визначаємо прийоми з'ясування, виділення,

об'єднання істотних ознак поняття. Організація аналітико-синтетичної роботи передбачає застосування серед іншого індуктивного методу, тобто дослідження мовного матеріалу з метою виділення істотних ознак поняття (лексичних, граматичних, синтаксичних), встановлення зв'язків між визначеними ознаками, узагальнення відомостей. Водночас активізації логічних розумових операцій школярів та студентів з метою осягнення термінологічного апарату не суперечить застосування методу дедукції – шлях від узагальнення до аналізу конкретних фактів.

Наприклад, на етапі узагальнення знань з теми «Лексика» ефективними будуть такі аналітичні вправи:

1. Подано термін та набір ознак. Треба викреслити ті ознаки, які не стосуються названого терміна:

Діалектизм: вживання обмежене територією; позначає загально-відоме поняття або є назвою місцевої реалії; використовується в публіцистичному стилі.

Термін: виражає поняття певної галузі знань; має іншомовне походження; позначається словом або словосполученням.

Професіоналізм: властивий мовленню групи людей певної професії; використовується представником певної професії як на виробництві, так і в побуті; за межами професійного середовища ці слова не завжди зрозумілі загалом.

Просторіччя: спотворене з погляду норм літературної мови слово; може мати яскраво виражене емоційне забарвлення; зафіксоване в орфографічних словниках.

Неологізми: не зафіксовані у словниках; служать для створення гумористичних ефектів; часто є емоційно забарвленими.

2. За поданим визначенням встановити термін:

а) сукупність слів, словниковий склад мови в цілому; б) слова, що при однаковому звучанні і написанні мають абсолютно різні значення; в) слова, які відрізняються звуковим складом, але означають назву того самого поняття з відтінками у значенні; г) слова, що називають протилежні поняття; ґ) нові слова, що з'являються в мові; д) слова, які вийшли з активного вжитку.

3. За ключовими ознаками відтворити дефініції термінів: а) однакове звучання, різні значення; б) кілька пов'язаних між собою значень;

в) одне значення; г) вживання обмежене територією; г) вживання обмежене професійною сферою.

Під час опрацювання теоретичного матеріалу або на етапі повторення чи узагальнення може бути використаний такий вид діяльності, як робота з теоретичним текстом. Пропонується текст, у якому треба розставити розділові знаки та встановити межі між реченнями, виокремити абзаци. У процесі такої роботи потрібно відновити залежності між висловленими думками, а отже, свідомо опрацювавши текст, систематизувати лінгвістичні факти, поняття тощо. Наприклад, текст до узагальнення знань з теми «Омоніми»:

« ...одним із шляхів виникнення омонімів є збіг звукового складу українських та запозичених слів як прислівник і як велика рогата тварина з тибетської мул відклади на дні водойм і мул свійська тварина латинське омоніми з'являються також внаслідок творення нових слів обпилувати від пил і обпилувати від пиляти злити від зло і злити від лити у споріднених мовах існує явище міжмовної омонімії порівняймо брак російське та брак українське луна російське та луна українське...»

Іншим різновидом критичної роботи з теоретичним текстом є така справа:

У поданому теоретичному тексті відсутні деякі слова. Завдання – реконструювати текст:

Багатозначність – це наявність у лексичної одиниці двох і більше _____ . У чому ж причини цього явища? В основі назви предмета лежить якась його _____ . Два і більше предметів чи явищ можуть мати спільні _____ , а в результаті одержати спільну _____ . Первинно кожне слово мало лише одне значення, на базі якого розвивалося _____ на підставі певної подібності, наприклад: 1) жар ‘розжарене вугілля’ → 2) жар ‘висока температура’. Тому між значеннями багатозначного _____ завжди наявний семантичний _____ .

Завдання з пошуку мовного матеріалу, його аналізу та структурування покликані формувати уміння здобувати й опрацьовувати інформацію, використовувати її для вирішення поставлених завдань, для набуття нових знань, стимулювати активний процес пізнання. Учням

чи студентам пропонується самостійна діяльність з пошуку а) мовного матеріалу; б) навчальної, пізнавальної інформації. Пошук мовного матеріалу сприяє формуванню умінь користуватися словником. Самостійно знайдений мовний матеріал потрібно проаналізувати в різних аспектах, отримані результати узагальнити. Різновиди таких вправ:

1. З якого словника можна довідатися, яким є лексичне значення слова? Випишіть із такого словника три статті. Схарактеризуйте принципи подання інформації.

2. Визначте, котра із поданих статей узятя з енциклопедії, а котра з тлумачного словника. З'ясуйте, чим різняться подані відомості. Знайдіть самостійно інформацію про те саме слово в різних словниках.

3. Випишіть зі словника іншомовних слів по 5 лексем італійського, грецького, англійського, латинського, французького, німецького походження. У який спосіб в довідковому виданні подається інформація про походження слова?

5. Під час читання художньої літератури простежте за вживанням прислівників. Випишіть речення з прислівниками.

Вправи на редагування тексту, виправлення помилок та вибір правильного варіанту безпосередньо покликані активізувати творчість та критичність у власній навчальній діяльності. Названий різновид вправ може супроводжуватися такими фразами: Оберіть правильний варіант. Виправте помилки. Відредагуйте текст. Що вам не подобається в поданому реченні? Що треба змінити? Перевірте вправу. Чи були допущені в ній помилки? Якщо так, то скажіть, якого факту мови не за своїв ваш товариш?

Пропонуємо творчі вправи з мовним матеріалом. Вихованцям дається група слів, набір словосполучень, речення або текст без завдання. Викладач пропонує, проаналізувавши поданий матеріал, самостійно сформулювати завдання: „Що учитель хотів перевірити? Яке завдання хотів дати?”. Такий вид роботи буде ефективним на заняттях-узагальненнях; матеріал добирається в межах опрацьованої теми. Перевага такого виду роботи – відсутність інструкції, готових лінгвістичних висновків, зразків аналізу мовних одиниць.